

Repliker och kommentarer

Varför värdefasta skatteskalor?

Thomas Franzéns artikel i förra numret av Ekonomisk Debatt [Franzén 1973] om indexreglerade skatteskalor vid inflation är i flera avseenden märklig. Han har inte observerat att som ett huvudskäl för sådan "värdesäkring" angivits, att man då slipper en automatisk och till sin omfattning godtycklig höjning av det reella skattetrycket vid inflation alla de år då ingen *allmän* justering av skalorna äger rum genom beslut av riksdagen. Hur är ett sådant förbiseende möjligt?

Till bemötande av hans försvar för "det bestående" vill jag anföra följande.

Uppgiften för en analys av de två alternativa systemen är naturligtvis att klarlägga hur utvecklingen blir under inflation om det ena eller det andra användes — under rimliga antaganden om de offentliga utgifterna, varvid i bägge fallen en jämförelse göres med skattetrycket i utgångsläget första året efter beslutet om skatteskalorna. Man önskar ju ett skattesystem så beskaffat att inflationen ställer till så litet "snedvridning" och olämpliga effekter som möjligt. Det är alltså ingalunda "en självklarhet" att en vetenskaplig belysning skall visa "effekten av indexreglering" genom att utgå från *nominellt fixerade skatteskalor* — *Nfsk* — och blott redovisa de ytterligare förändringar av skattebelastningen som en övergång till *indexreglerade skalor* — *Irsk* — skulle medföra. Med detta förfaringssätt tappar man ur sikte den godtyckliga verkan på skatterna som inflation av olika styrka medför vid *Nfsk*. Man luras t o m att tala om den "skattesänkning" som *Irsk* skulle medföra, fast det i verkligheten blott är fråga om att hindra en reell skattehöjning från den av riksdagen beslutade i utgångsläget gällande nivån. Franzén följer här i Strängs fotspår.

Låt oss alltså helt neutralt jämföra två

alternativa system — nuvarande *Nfsk* och föreslagna *Irsk* — och som grund för jämförelsen utgå från prisläget i början av det första år då beslutet om ett visst skattetryck och en viss skattefördelning varit i kraft. Förutsättningen är en pågående inflation och — vid *Irsk* — indexreglering av skalorna efter föregående års prisstegring fram till årets slut.

I. Vad blir verkan på inkomstbeskattningens totala höjd?

Vid nuvarande *Nfsk* inträder en godtycklig och till sin storlek icke förutsebar — eller med *stora* felmarginaler förutsebar — allmän skattehöjning år efter år. Vid *Irsk* inträder ingen nämnvärd skattehöjning. Skattetrycket blir i stort sett som riksdagen bestämt. Felmarginalen blir ju ganska liten om de beslutade skatteskalorna och grundavdragen utgår från den sannolika prisnivån vid början av det första år de nya skalorna tillämpas. I snitt blir 6 månaders inflation ej beaktad.

II. Om behovet av skattehöjning

A. Behöver stat (och kommun) inte öka sin reella skatteinkomst för att finansiera de offentliga utgifterna eller för att påverka den samhällsekonomiska balansen, bör naturligtvis inte skattetrycket skärpas. *Irsk* är då det naturliga systemet.

B. Antag att staten ett par år efter senaste reform behöver höja skattetrycket med en viss summa. Vid nuvarande *Nfsk* får man en höjning som till sin storlek är inom vida gränser i förväg okänd — då man inte känner den framtida inflationens styrka. Denna skattehöjnings storlek blir alltså inte bestämd av det beräknade "behovet". Det finns ingen generell och fast korrelation mellan den automatiskt inträdande och av inflatio-

nens styrka bestämda skattehöjningen å ena sidan och det statsfinansiella "behovet" å andra sidan. Detta gäller vare sig behovet uppkommer genom ökade offentliga utgifter eller syftar till att påverka den samhällsekonomiska balansen. Inflationen kan till större eller mindre del vara kostnadsinflation, som inte bör bekämpas genom depressiva åtgärder över huvud taget och ännu mindre då med sådana åtgärder av icke förutsebar styrka.

Däremot kan vid Irsk höjningen av beskattningen göras så stor som man anser behövt. Storleken av de belopp som tillföres statskassan kan beräknas i förväg med mätliga felmarginaler av vanligt slag. Hänsyn kan tas till att skatteinflödets realvärde påverkas av inflationens styrka under inbetalningsåret.

Slutsats av B: Irsk är klart överlägset Nfsk.

III. Skattetryckets fördelning vid höjd beskattning

I utgångsläget är skattetryckets fördelning bestämd av det politiska beslutet. I de fall då en höjning av den direkta skatten anses erforderlig kommer vid Irsk fördelningen av skattetrycket efter höjningen — och därmed även fördelningen av själva skatteskräpningen — att bestämmas av riksdagen efter förslag från regeringen och beslut av riksdagen, som eventuellt modifierar förslaget.

Vid Nfsk överlåter man åt inflationen att bestämma hur en obehövt eller i viss mån behövt ökning av den reella skattebördan skall fördelas på olika inkomstskikt. Detta gäller de år då skatte-skalorna ej justeras. Jag har tillåtit mig att karaktärisera detta så att inflationen tydligen anses vara en bättre finansminister än hr Sträng, som väl skulle ha föreslagit en så bra fördelad skattehöjning som han kunnat [Ohlin 1972]. Även Franzén föredrar tydligen inflationens slumpvisa och godtyckliga fördelning av skattehöjningen framför de beslutande myndigheternas bedömning. Jag hänvisar till skattehöjningens godtyckliga fördelning åren 1969, 1970 och 1972.

I jämförelse med det system som finansminister Wigforss införde på 1930-talet — med möjlighet till en procentuell variation av skatteskalor och skatteuttag när ej en större skattereform beslutas — är inflationen *asocial* som skatteändrare. Den leder till större reella procentuella skattehöjningar för flertalet låginkomsttagare än för personer som har över 40 000 kr i inkomst. Nog är det

möjligt att vid Irsk göra en bättre fördelning av skattehöjningen än denna — och att genom Wigforss system underlåta varje ändring av beskattningens avvägning när den inte anses vara motiverad fast en mindre höjning eller sänkning av skatten beslutas.

Det är som jag inledningsvis påpekat rent nonsens att tala om Irsk som en metod för skattesänkning och att kritisera "sänkningens" avvägning. I stället bör man konstatera 1) att den är en metod att bevara den avvägning som gjorts genom riksdagens beslut, 2) att en annan avvägning kan beslutas ifall den anses mera rimlig, och 3) att nuvarande Nfsk vid inflation ger en godtycklig och asocial fördelning de år då ingen ny skatteavvägning träder i kraft.

Det skall mycket okunnighet och brist på logik eller andra motiv till för att — som skett från regeringssidan i riksdagsdebatterna — ge intrycket att Irsk är en metod att alltför väl behandla de välsituerade. Metoden är från avvägningssynpunkt neutral medan Nfsk är godtycklig och asocial. Ingendera metoden hindrar skattereformer genom särskilda beslut.

IV. Är "fördelen" med nuvarande system högre skattetryck?

Franzén ägnar sig bl a åt en helt annan analys som gäller finansministrars, andra statsråds och riksdagsledamöters psykologi. Han påstår helt enkelt att om en mera kontraktiv finanspolitik behövs, så får man den vid Nfsk men inte vid Irsk. Är det hr Strängs ekonomisk-politiska passivitet vad konjunkturen under 1970 beträffar som ligger till grund för denna psykologiska insikt? Jag kan inte ta utrymme i anspråk för ett bemötande, som skulle leda mig utanför de för denna tidskrift naturliga ämnesområdena.

I detta sammanhang måste frågan om statens användning av ökade skatteinkomster vid Nfsk beröras. Den är irrelevant för valet av metod, ifall den samlade skatteinkomsten göres lika stor vare sig man har Nfsk eller Irsk — i senare fallet genom beslut om skattehöjning. Inkomstfördelningseffekten av *utgiftspolitik* blir olika endast under en förutsättning, nämligen att den totala skatteinkomsten blir större om man har Nfsk än vid Irsk. Under denna förutsättning kan — som Franzén påpekar — också de offentliga *utgifterna* bli större med Nfsk och de kan tex användas på ett sätt som är fördelaktigt för de små inkomsttagarna. Eller också kan — vid ej påverkade offentliga utgifter — statskas-

sans inkomstökning göra finanspolitiken mera restriktiv. Detta kan motverka inflation eller skärpa en depression och sålunda påverka sysselsättningen, ibland i sjunkande och ibland i stigande riktning.

Fördelarna med Nfsk — i den mån de uppkommer — skulle alltså då bottna i att politikerna accepterar ett högre totalt skattetryck än om man använder Irsk — och att detta högre skattetryck i vissa lägen är nyttigt för vissa grupper. I riksdagen har hrr Sträng och Brandt tappat bort denna enligt Franzén centrala slutsats — vad det nu kan bero på. Kanske tycker de liksom jag att det är ett svagt skäl för ett system med starkt inslag av godtycke och slump. Visst kan statens företrädare vissa år vilja ha ett högre totalt skattetryck i och för t ex ökade sociala transfereringar, och en ändrad fördelning av skattetrycket. I så fall kan man använda Irsk och besluta erforderliga ändringar av skattesatserna. Men de år då sådana ändringar av finanspolitiken inte bedömes vara aktuella, finns det ingen anledning att genom Nfsk låta inflationen åstadkomma en helt godtycklig skattehöjning och en lika godtycklig ändring av skattebördans fördelning.

I sista hand innebär Franzéns slutargument följande. Vi kan gott ha ett skattesystem med en rad orimliga effekter under inflation, ty skalorna behöver nog i alla fall ofta ändras för att främja "en medveten fördelningspolitik". Då skall systemet — menar han — även efter ändringen ha inbyggt de svagheter som Nfsk har! Varför det? Varför inte i stället rensa ut dessa svagheter och se-

dan — när det anses lämpligt — göra de justeringar av skalorna som motsvarar de ekonomiska betingelserna och de politiska värderingarna i det nya läget?

Skall man föra in praktisk-psykologiska hänsyn i resonemanget, så tror jag liksom Mathiessen att regering och riksdag inte orkar med en verklig omarbeting av skalorna varje år. Därför leder Nfsk under vissa perioder med inflation till en snedvridning. Genom Irsk kan man i stort sett hålla den borta. Det går alltså inte att bagatellisera bristerna med Nfsk-metoden genom en hänvisning till att skalorna nog allt emellanåt blir omarbetade. Resonemanget får tyngd endast om omarbetningen sker *varje år*.

Franzén tror inte att en indexreglering annat än undantagsvis är "den lämpliga formen för att åstadkomma ändringar i skattesystemet". Yttrandet verkar att komma från en formalistisk jurist, inte en ekonom. Han tycks inte fatta att Irsk är en metod att år efter år *undvika* automatiska och godtyckliga *reella* ändringar i skattesystemet under inflation. Sedan får man av och till göra de ändringar som anses behövliga på grund av ändrade värderingar eller nya ekonomiska betingelser.

Professor emeritus *Bertil Ohlin*
Stockholm

Referenser

- Franzén, T., [1973], "Effekterna av indexreglering — ett alternativt synsätt", *Ekonomisk Debatt*, årg 2, nr 8
Ohlin, B., [1972], *Obekväma fakta*, Stockholm